

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ НА ПРИКЛАДІ США

У статті розглядається проблема формування культурологічної компетентності майбутніх правників у процесі навчання іншомовного професійного спілкування на прикладі США.

Ключові слова: культурологічна компетентність, компетенція, професійна культура фахівця.

Всебічний розвиток майбутнього правника, формування його моральних, культурних і професійно значимих якостей розглядаються як пріоритетні напрямки у сучасній державній освітній політиці.

Навчальна дисципліна "Іноземна мова для професійного спілкування", що нині є обов'язковою частиною програми підготовки майбутніх правників є однією з ланок професійного навчання, яка забезпечує формування адаптації студентів до професійної діяльності. Рекомендована Типова програма з англійської мови для спеціальних цілей передбачає формування у студентів юридичних факультетів професійної комунікативної компетенції, яка розглядається як мовна поведінка, що є специфічною для академічного і професійного середовища. Мовна поведінка вимагає набуття лінгвістичної компетенції (мовленнєвих умінь та мовних знань), соціокультурної та професійної комунікативності [6, с. 7-8].

Мовна освіта майбутніх юристів, які братимуть безпосередню участь у розбудові правової держави, працюючи в органах державної влади та управління, в системі правосуддя, прокуратури, МВС, юстиції, нотаріату, правової науки й освіти, нині має бути комплексною і професійно орієнтованою, спрямованою на вдосконалення і поглиблення фахових знань, підвищення рівня професійної ерудиції та загальномовної культури студентів. Лінгвістична підготовка студентів у цьому напрямі забезпечується комплексом різних видів навчально-методичної та навчальної роботи: від розробки нових ефективних програм мовних курсів до найрізноманітніших форм і методів їх реалізації, з використанням найсучасніших наукових, інформаційних та комп'ютерних технологій. Важливо, щоб така фахово-лінгвістична підготовка починалася з перших днів навчання студента у виші та протягом наступних років зберігала свій цілеспрямований і системний характер, допомагаючи якнайкраще оволодівати фаховими дисциплінами, формуючи увагу до мови і стилю закону, семантики юридичних термінів, труднощів терміно- і слововживання.

У наші дні широкого розвитку набули економічна, управлінська, комерційна, правова сфери професійної діяльності, що зумовлює необхідність оволодіння майбутніми спеціалістами навичками професійної культури як важливим компонентом професійної компетентності. Доцільно запозичити найкращий досвід у цій сфері у США.

Метою статті є з'ясування сутності поняття "професійна культурологічна мовна компетентність" та аналіз компонентів професійної культури фахівця юридичної сфери.

Означена нами проблема знайшла своє відображення в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців. Більшість дослідників розглядають проблему формування професійної компетентності майбутніх учителів (В. В. Баркасі, О. Б. Бігич, А. Валіцька, О. І. Воробйова, О. І. Гуренко, І. А. Закір'янова, В. О. Калінін, Ю. І. Пасов та ін.). Останнім часом з'являються дослідження стосовно формування компетентності й інших спеціалістів, наприклад, економістів (Н. В. Баловсяк, Л. В. Волкова, Л. М. Дибкова, М. Г. Прадівлянний). Однак дослідження проблеми формування культурологічної компетентності майбутніх фахівців у галузі права ще не охопили всіх її аспектів. Аналіз науково-методичної літератури засвідчує, що практично 35% студентів вважають за найважливіше вивчення лексики, і лише 10% – іншомовної культури. Найбільшу зацікавленість і необхідність студенти вбачають у навчанні культури ділового спілкування. 100% опитуваних виділили цей культурологічний аспект навчання мови як пріоритетний. Багато труднощів під час навчання іноземної мови викликають такі ситуації ділового спілкування, як налагодження особистих контактів, працевлаштування, навчання лексики, навчання граматики, навчання усного спілкування, навчання писемного спілкування, навчання іншомовної культури, написання ділових листів, розмови по телефону, проведення зустрічей, переговорів, поїздка у відрядження та ін. Ця обставина змушує звернути особливу увагу на формування професійної культурологічної компетентності у студентів юридичних факультетів вищих навчальних закладів.

Під професійною культурологічною компетентністю розуміємо інтегровану професійно-особистісну характеристику фахівця, яка передбачає його теоретичну і практичну готовність до здійснення професійної діяльності в умовах міжкультурної комунікації.

Погоджуючись із думкою І. Арановської про те, що концепція професійної компетентності передбачає залучення людини до загального культурного світу цінностей, і саме в цьому просторі людина далі реалізує себе як спеціаліст, професіонал: з вузької сфери ділової ефективності вона виходить у широкий простір культури [1, с. 118]. Вважаємо, що це поняття включає три аспекти:

- проблемно-практичний – адекватність розпізнавання і розуміння ситуації, адекватна постановка й ефективне виконання цілей, завдань, норм у певній ситуації;
- смисловий – адекватне осмислення ситуації в більш загальному культурному контексті;

– ціннісний – здатність до адекватної оцінки ситуації, її смислу, цілей, завдань і норм з точки зору власних і загальних цінностей.

Це обумовлює необхідність вирішення проблеми про шляхи засвоєння культурологічних зразків у процесі професійного становлення особистості. З цієї позиції важливими є типи культури відносно професійного становлення особистості М. С. Кагана [4, с. 304-306]:

- культура ерудита, в якій домінує пізнавальна діяльність, накопичення знань особистістю;
- культура практика, в якій домінує перетворювальна діяльність, тобто високий ступінь володіння технікою і технологією визначає рівень культури праці;
- культура мораліста, в якій домінує ціннісно-орієнтаційна діяльність;
- культура комунікабельної людини, в якій домінує спілкування у всій сукупності проявів життєвої активності особистості.

У вітчизняній і зарубіжній педагогіці в останні роки багато досліджень було присвячено створенню моделей особистості майбутнього фахівця. В основу більшості моделей особистості випускників вищих навчальних закладів покладено поняття "ключові компетенції", введене на початку 90-х років минулого століття Міжнародною організацією праці [2, с. 154].

Послугування цим поняттям передбачає мобілізацію міжкультурних і міжгалузевих здібностей людини під час певної діяльності розумового потенціалу, духовних сил, набутих знань, умінь і навичок, а також використання узагальнених способів виконання практичних дій, забезпечує універсальність соціально-економічних дій фахівців [3, с. 100]. На нашу думку, доречніше вести мову про компетентність (сукупність компетенцій), яка складає абсолютно нову характеристику фахівця.

Компонентний склад професійної компетентності ще остаточно не оформився як стандартний модуль, оскільки продовжує бути предметом наукових суперечок і дискусій.

Відображаючи сучасні наукові розробки з цієї проблеми та концепцію культуровідповідної моделі професійної підготовки учителя Ю. І. Пассова, пропонуємо один із варіантів моделі професійної компетентності – "культурну модель", головним принципом якої є те, що професійна компетентність фахівця бізнес-сфери розглядається з позицій культурологічного підходу до навчання іншомовного спілкування і трактується як частина загальної культури людства. За такої позиції актуальним стає поняття професійної культури фахівця. Ми вважаємо, що професійна культура фахівця залежить від професійної діяльності, яку він виконує, характеристики знань, умінь і навичок, необхідних йому для виконання цієї діяльності.

Культура ведення юридичних справ, на нашу думку, – це володіння основами права іноземних держав і висока орієнтованість та обізнаність у національному праві, а також висока інформаційна культура для ведення найрізноманітніших юридичних справ. Інформаційна культура передбачає володіння фахівцями основами інформаційної діяльності та знання новітніх інформаційних технологій. Культура ділового спілкування означає знання норм ділового етикету, норм усної та письмової ділової комунікації.

Під правовою культурою фахівця ми розуміємо його правову свідомість, володіння основами права та нормами правової поведінки. Іншомовна культура передбачає знання однієї чи декількох іноземних мов, готовність до діалогу культур, вміння адекватно поводитися під час міжкультурної ділової комунікації. Психологічну культуру ми розглядаємо як розуміння фахівцями психологічних явищ, пов'язаних з діловими стосунками людей. Економічну культуру ми тлумачимо як володіння основами економічних теорій, мікро- і макроекономіки, маркетингу тощо.

Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1. Модернізація сучасної освіти, оновлення її змісту визначають необхідність переорієнтації оцінки результату освіти з поняття "спроможність", "підготовленість", "освіченість" на поняття "компетенція", "компетентність". Під впливом жорсткої конкуренції на сучасному ринку праці оцінюють не лише знання і рівень кваліфікації, які були отримані в процесі навчання, але й уміння використовувати накопичений досвід для отримання нових компетенцій в умовах саморозвитку.

2. До структури професійної культурологічної компетентності фахівця права належать три компоненти: проблемно-практичний, смисловий і ціннісний.

3. Культурологічна компетентність юриста відтворить його професійну культуру, до якої належать: культура ведення бізнесу, інформаційна культура, культура ділового спілкування, правова культура, іншомовна культура, економічна культура, психологічна культура, культура поведінки.

4. Показником сформованості культурологічної компетентності студентів є уміння мобілізувати міжкультурні здібності під час певної професійної діяльності; уміння адекватно розпізнавати, осмислювати та оцінювати іншу лінгвокультуру, розуміти особливості представників іншомовної культурної спільноти в професійних ситуаціях; уміння прогнозувати можливі культурологічні перешкоди в умовах міжкультурного професійного спілкування і знаходити шляхи їх усунення; уміння мислити в порівняльному аспекті, розглядати свою країну в аспекті перетину культур і демонструвати культурну толерантність.

Загалом доречність запозичення досвіду США пов'язана з тим, що в основу американської юридичної освіти лягли ідеї неопозитивізму – формування раціональної мислячої людини і роль мовних засобів у цьому процесі (Л. Вітгенштейн, Р. Карнап, Б. Рассел). Неопозитивізм розвивався як філософська течія, що розглядає актуальні філософсько-методологічні проблеми, висунуті в процесі розвитку науки в ХХ ст. Звернення прихильників цього напрямку до аналізу мовних форм знання визначило важливість логічного вираження думки в наукових теоріях і в освіті. Неточність у використанні мови і неясність значень, з позиції неопозитивізму, дезструктуризують науку, позбавляють її сенсу з точки зору мовних норм.

Слід відзначити, що серед основних дидактичних завдань семінарських занять у системі вищої юридичної освіти США чільне місце належить оволодінню мовою права, навичками оперування категоріально-понятійним апаратом правознавства.

Для того, щоб сформувати у студентів необхідні мовні навички у США проводяться принаймні 40 місцевих, регіональних, національних і міжнародних конкурсів із судових процесів, які стосуються практично всіх галузей права. Серед цих конкурсів особливої уваги заслуговує конкурс імені Джессапа, адже у 1996 р. до сходження на "вершину Джессапа" долучилися й українці. Слід відзначити, що зростаючий інтерес до самого Конкурсу, його позитивна роль для розвитку індивідуальної академічної та професійної кар'єри, здоровий дух змагальності, належний рівень організації стверджують українську традицію Конкурсу Джессапа, а сам Конкурс як професійний навчально-змагальний та інтерактивний спосіб вдосконалення знань і навичок у галузі міжнародного права, англійської мови та ораторської майстерності.

Зосередимо увагу на тих аспектах мовної освіти майбутніх правників, яким, на нашу думку, на практиці приділяється ще недостатньо уваги і досвід опанування яких доречно запозичити в США. До таких зокрема належать:

- ознайомлення студентів із юридичною та загальною лексикографією;
- навчання студентів аналізувати різні засоби семантизації юридичних термінів у словниках різних типів, визначати структуру й основні компоненти словникової статті, формувати навички лексикографічного опрацювання термінів права, вміння самостійно вирішувати складні випадки терміновживання за допомогою лексикографічної та наукової літератури;
- формування навичок комплексного лінгвістичного аналізу термінів права, які сприятимуть вирішенню численних питань мовно-термінологічного характеру, що виникають під час опанування нового законодавчого, наукового та навчального матеріалу, опрацювання давніх і сучасних юридичних джерел, укладання, перекладу і редагування юридичних текстів, виконання науково-дослідницьких робіт та ін. Вони стануть надзвичайно корисними в нормопроектувальній діяльності юристів.

Використані джерела

1. Арановская И. Подготовка специалиста как социокультурная проблема / И. Арановская // Высшее образование в России. – 2002. – № 4. – С. 115–119.
2. Дзундза М. До проблеми розвитку ціннісного компонента соціоекономічної культури майбутніх фахівців / М. Дзундза // Освіта управління. – 2004. – № 1. – С. 153–157.
3. Зеер Э. Ф. Психология профессионального образования: учеб. пособ. / Э. Ф. Зеер. – Екатеринбург : Педагогика, 2000.
4. Каган М. С. Философия культуры / Каган М. С. – СПб., 1996. – С. 304–306.
5. Освітньо-кваліфікаційні характеристики молодшого спеціаліста, бакалавра, спеціаліста і магістра спеціальності "Економіка підприємства" напряму підготовки 0501 – "Економіка і підприємництво" / Кол. авт. за заг. керівн. А. Ф. Павленка. – К. : КНЕУ, 2004. – 58 с.
6. Пассов Е. И. Культуросообразная модель профессиональной подготовки учителя: философия, содержание, реализация : материалы к докладу на конференции "Языковое образование в национально-культурном наследии России: исторические традиции, современность, взгляд в будущее" / Е. И. Пассов. – М. : АПК и ПРО, 2001. – 40 с.
7. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок, В. О. Іваніщева, Л. Й. Клименко, Т. І. Козимирська, С. І. Кострицька, Т. І. Скрипник, Н. Ю. Тодорова, А. О. Ходцева. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.

Роскопина Ю. О.

ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ЮРИСТОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОЯЗЫЧНОМУ ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ ОБЩЕНИЮ НА ПРИМЕРЕ США

В статье рассматривается проблема формирования культурологической компетентности будущих юристов в процессе обучения иноязычному общению на примере США.

Ключевые слова: культурологическая компетентность, компетенция, профессиональная культура специалиста.

Roskopina Y. O.

FORMING PROSPECTIVE LAWYERS' CULTUROLOGICAL COMPETENCE WHILE TEACHING THEM PROFESSIONAL COMMUNICATION IN A FOREIGN LANGUAGE: TAKING THE USA AS THE EXAMPLE

The article deals with the problem of developing students' professional cultural competence in the process of English language learning.

Key words: *culturological competence, cross-cultural learning, professional culture, the example of the United States.*

Стаття надійшла до редакції 29.08.13

